

Kendelse

af

15. februar 2017

i

faglig voldgift

i

følgende samhandlede sager:

FV 2015.0187

DR

(advokat Christian K. Clasen)

mod

Dansk Journalistforbund

(advokat Liselotte Lindberg Olsen)

FV 2015.0192

DR

(advokat Christian K. Clasen)

mod

Danmarks Jurist- og Økonomforbund (DJØF),

Dansk Magisterforening,

Ingeniørforeningen, IDA,

Den Danske Dyrlægeforening,

Bibliotekarforbundet,

Forbundet Kommunikation og Sprog,

Dansk Psykolog Forening,

Forbundet Arkitekter og Designere (tidl. Ansatte Arkitekters Råd) og

Jordbrugsakademikerne, JA

(advokat Jacob Goldschmidt for alle)

FV 2015.0186

DR

(advokat Christian K. Clasen)

mod

Medieforbundet i DR

(advokat Per Frydenreim Møller)

FV 2015.0188

DR

(advokat Christian K. Clasen)

mod

Dansk Metalarbejderforbund (Metal)

(advokat Nicolai Westergaard)

FV 2015.0189

DR

(advokat Christian K. Clasen)

mod

3F København

(advokat Nicolai Westergaard)

FV 2015.0190

DR

(advokat Christian K. Clasen)

mod

3F Industrigruppen og

Malernes Fagforening i Storkøbenhavn

(advokat Nicolai Westergaard)

1. Uoverensstemmelsen

Det er uomtvistet, at de medarbejdere, der er omfattet af de overenskomster, som er indgået mellem DR og de indklagede organisationer, gennem en meget lang årrække har haft ret til en lønnet spisepause af indtil en halv times varighed, hvori medarbejderne skal være til rådighed for DR. Uoverensstemmelsen angår i første række, om denne ret må anses for en kutyme, som DR kan sige op med et passende varsel uafhængigt af overenskomsterne (DR's standpunkt), eller om retten til en lønnet spisepause må anses for en del af parternes overenskomstgrundlag, som kun kan opsiges sammen med overenskomsterne (organisationernes standpunkt).

2. Sagernes behandling

Sagerne er behandlet ved faglig voldgift den 7.-9. januar 2017 med fhv. højesteretspræsident Børge Dahl, højesteretspræsident Thomas Rørdam og højesteretsdommer Lene Pagter Kristensen som opmænd i samtlige sager.

I samtlige sager har direktør Nikolas Lyhne Knudsen, DR, og kontorchef Carl Erik Johansen, Moderniseringsstyrelsen, virket som voldgiftsretsmedlemmer udpeget af DR.

De indklagede har udpeget følgende medlemmer af den i de enkelte sager etablerede voldgiftsret:

FV 2015.0187 (DJ-sagen): faglig konsulent Flemming Reinvard og faglig konsulent Marianne Molin, begge Dansk Journalistforbund.

FV 2015.0192 (AC-organisationerne): forhandlingsdirektør Sofie Nilsson, Akademikerne, og forhandlingschef Helene Rafn, DJØF.

FV 2015.0186 (Medieforbundet): faglig konsulent Lilian Bjørgstein, Medieforbundet, og underdirektør Lars Dahl Gulmann, Finansforbundet.

FV 2015.0188 (Metal): forbundssekretær Keld Bækkelund Hansen og souschef Peter Faber, begge Metal.

FV 2015.0189 (3F København) og FV 2015.0190 (3F Industri og Malernes Fagforening): forhandlingssekretær Karsten John Karstensen, 3F Transportgruppen, og forhandlingssekretær Ole Jespersen, 3F Industrigruppen.

Der er afgivet forklaring af:

Henriette Frandsen-Melau, der om sig selv har forklaret, at hun, der er uddannet som organisationspsykolog, fra maj 2011 til december 2015 var underdirektør i DR med ansvar for HR (tidligere i Carlsberg og Coca-Cola, nu HR-ansvarlig globalt i Danske Bank), og at hun var DR's hovedforhandler ved overenskomstforhandlingerne i 2012 og 2014.

Michael J. Larsen, der om sig selv har forklaret, at han, der er uddannet jurist, siden 2001 har været faglig konsulent i Dansk Magisterforening (DM), hvor han siden 2005 har haft DR som ansvarsområde, og at han ved overenskomstforhandlingerne siden 2006 har været hovedforhandler for AC-organisationerne.

Elisabeth Christensen, der om sig selv har forklaret, at hun siden 2004 har været økonom/controller i DR, og at hun i perioden 2008-2016 var formand for DJØF-klubben i DR og i den egenskab deltog i overenskomstforhandlingerne i 2010, 2012 og 2014.

Claus Iwersen, der om sig selv har forklaret, at han har været ansat i Dansk Journalistforbund siden 1999, først som overenskomstkonsulent, senere som forhandlingschef, og at han har deltaget i overenskomstforhandlingerne med DR siden 2006, først som hjælper, fra 2012 som forhandlingsleder.

Henrik Vilmar, der om sig selv har forklaret, at han er formand for journalist-gruppen i DR, hvor han har været ansat siden 1989.

Pia Andersen, der om sig selv har forklaret, at hun, der er uddannet dameskrædder, var ansat som kostumeassistent i DR fra 1965 til 2008, at hun i 6 år var formand for Medieforbundet i DR og under hele sin ansættelse – bortset fra det første år og perioden 1987-1997, hvor hun var leder af kostumeafdelingen – var engageret i det faglige arbejde og deltog i masser af overenskomstforhandlinger.

Per Sørensen, der om sig selv har forklaret, at han i perioden 1981-2004 deltog i 12 overenskomstforhandlinger med DR, i perioden 1981-1999 som faglig konsulent for program- og serviceteknikerne i DR i Metal Klub 317, i perioden 1999-2004 som konsulent i Dansk Journalistforbund.

Michael Antonsen, der om sig selv har forklaret, at han er souschef i Dansk Metal, hvor han i 2003 overtog DR, TV2 og øvrige medieoverenskomster som ansvarsområde, og at han siden 2004 har deltaget i alle overenskomstforhandlinger med DR.

Klaus Lorenzen, der om sig selv har forklaret, at han blev ansat i DR i 1981 og i perioden 1988-2003 deltog i overenskomstforhandlingerne med DR, først som formand for Lager- og Handelsarbejdernes Forbund, der blev en del af 3F København, dernæst som faglig sekretær i 3F Transportgruppen.

Caja Bruhn, der om sig selv har forklaret, at hun er faglig sekretær i 3F København, og overtog DR efter Klaus Lorenzen.

Allan B. Schmidt, der om sig selv har forklaret, at han er forhandlingssekretær i 3F Industrigruppen, og at han i 2006 fik ansvaret for TIB- og maler-overenskomsterne med DR.

Steen Pagh, der om sig selv har forklaret, at han har været ansat i DR som snedker siden 1977, at han siden 1988 har været tillidsrepræsentant for snedkerne, fra 1992

også for malerne, og at han har deltaget i samtlige overenskomstforhandlinger siden 1988.

Caroline Reiler, der om sig selv har forklaret, at hun, der er uddannet jurist med speciale i konkurrence- og ophavsret, har været ansat i DR i 17 år, siden 2014 som direktør i DR for Rådgivning, Strategi og Kommunikation og dermed for HR, inden da for Jura, Politik og Strategi. Hun har ikke før 2014 arbejdet med HR og har ikke deltaget i nogen overenskomstforhandling.

Da der efter procedure og votering ikke blandt de partsudpegede medlemmer af voldgiftsretten i de enkelte sager var flertal for en afgørelse, træffes der afgørelse af opmændene. Parterne er enige om, at der kan træffes afgørelse i alle seks sager ved én samlet kendelse, og at det kan ske uden fuldstændig sagsfremstilling og gengivelse af de afgivne forklaringer samt parternes procedurer.

3. Påstande

3.1. FV 2015.0187 (DJ-sagen)

DR har nedlagt påstand om, at Dansk Journalistforbund skal anerkende, at kutymen vedrørende lønnet spisepause er opsagt og bortfalder med virkning fra 1. juni 2017.

Dansk Journalistforbund har påstået frifindelse.

Dansk Journalistforbund har endvidere nedlagt følgende selvstændige påstande:

Principal: DR skal anerkende, at § 9 i parternes overenskomst skal forstås således, at den deri angivne arbejdstid inkluderer en daglig lønnet spisepause af indtil en halv times varighed.

Subsidiært: DR skal anerkende, at den mellem parterne bestående retligt bindende kutyme for, at medarbejderne ansat i henhold til parternes overenskomst har ret til en daglig betalt spisepause af indtil en halv times varighed, udfylder og supplerer

overenskomsten og derfor er blevet en del af parternes overenskomst, hvorfor den ikke kan opsiges til selvstændigt bortfald.

DR har påstået frifindelse over for Dansk Journalistforbunds selvstændige påstande.

3.2. FV 2015.0192 (AC-organisationerne)

DR har nedlagt påstand om, at DJØF, Dansk Magisterforening, Ingeniørforeningen, IDA, Den Danske Dyrlegeforening, Bibliotekarforbundet, Forbundet Kommunikation og Sprog, Dansk Psykolog Forening, Forbundet Arkitekter og Designere (tidl. Ansatte Arkitekters Råd) og Jordbrugsakademikerne, JA, skal anerkende, at kutymen vedrørende lønnet spisepause er opsagt og bortfalder med virkning fra 1. juni 2017.

AC-organisationerne, DJØF, Dansk Magisterforening, Ingeniørforeningen, IDA, Den Danske Dyrlegeforening, Bibliotekarforbundet, Forbundet Kommunikation og Sprog, Dansk Psykolog Forening, Forbundet Arkitekter og Designere (tidl. Ansatte Arkitekters Råd) og Jordbrugsakademikerne, JA, har påstået frifindelse.

AC-organisationerne har endvidere nedlagt følgende selvstændige påstande:

Principal: DR skal anerkende, at retten til en daglig spisepause med løn indgår som en integreret del af parternes overenskomst og derfor kun kan bringes til ophør sammen med overenskomsten og efter de regler, der gælder for at bringe overenskomsten til ophør.

Subsidiært: DR skal anerkende, at retten til en daglig spisepause med løn beror på en retligt bindende kutyme, som efter sin art kun kan opsiges til bortfald sammen med overenskomsten og efter de regler, der gælder for at bringe overenskomsten til ophør.

DR har påstået frifindelse over for AC-organisationernes selvstændige påstande.

3.3. FV 2015.0186 (Medieforbundet)

DR har nedlagt påstand om, at Medieforbundet i DR skal anerkende, at kutymen vedrørende lønnet spisepause er opsagt og bortfalder med virkning fra 1. juni 2017.

Medieforbundet i DR har påstået frifindelse.

Medieforbundet i DR har endvidere nedlagt følgende selvstændige påstande:

Principal: DR skal anerkende,

(1) at § 9 i den mellem parterne i 2014 indgåede overenskomst benævnt ”Overenskomsten mellem DR og Medieforbundet i DR for IT-medarbejdere”, § 6 i den mellem parterne i 2014 indgåede overenskomst benævnt ”Overenskomsten mellem DR og MDR for de i bilag 1 nævnte medarbejdere”, og § 13 i den mellem parterne i 2014 indgåede overenskomst benævnt ”Overenskomsten mellem DR og Medieforbundet i DR” skal forstås således, at de af de respektive overenskomster omfattede lønmodtagere er berettiget til inden for et tidsrum, der henregnes til deres arbejdstid, at holde en daglig spisepause af indtil en halv times varighed på tjenestestedet og med en forpligtelse til at stå til rådighed for arbejdsgiver i samme tidsrum, og

(2) at en sådan forståelse er en integreret del af overenskomsten, der alene kan bringes til ophør sammen med overenskomsten og efter de regler, der i øvrigt gælder for at bringe overenskomsten til ophør.

Subsidiært: DR skal anerkende, at retten til en daglig betalt spisepause beror på en retlig kutyme, som efter sin art kun kan opsiges til bortfald sammen med overenskomsten og efter de regler, der i øvrigt gælder for at bringe overenskomsten til ophør.

DR har påstået frifindelse over for Medieforbundets selvstændige påstande.

3.4. FV 2015.0188 (Metal)

DR har nedlagt påstand om, at Dansk Metalarbejderforbund skal anerkende, at kutymen vedrørende lønnet spisepause er opsagt og bortfalder med virkning fra 1. juni 2017.

Dansk Metalarbejderforbund har påstået frifindelse.

Dansk Metalarbejderforbund har endvidere nedlagt følgende selvstændige påstande:

Principal: DR skal anerkende, at retten til en daglig spisepause med løn indgår som en integreret del af parternes overenskomst og derfor kun kan bringes til ophør sammen med overenskomsten og efter de regler, der gælder for at bringe overenskomsten til ophør.

Subsidiært: DR skal anerkende, at retten til en daglig spisepause med løn beror på en retligt bindende kutyme, som efter sin art kun kan opsiges til bortfald sammen med overenskomsten og efter de regler, der gælder for at bringe overenskomsten til ophør.

DR har påstået frifindelse over for Metals selvstændige påstande.

3.5. FV 2015.0189 (3F København)

DR har nedlagt påstand om, at 3F København skal anerkende, at kutymen vedrørende lønnet spisepause er opsagt og bortfalder med virkning fra 1. juni 2017.

3F København har påstået frifindelse.

3F København har endvidere nedlagt følgende selvstændige påstande:

Principal: DR skal anerkende, at retten til en daglig spisepause med løn indgår som en integreret del af parternes overenskomst og derfor kun kan bringes til ophør sammen med overenskomsten og efter de regler, der gælder for at bringe overenskomsten til ophør.

Subsidiært: DR skal anerkende, at retten til en daglig spisepause med løn beror på en retligt bindende kutyme, som efter sin art kun kan opsiges til bortfald sammen med overenskomsten og efter de regler, der gælder for at bringe overenskomsten til ophør.

DR har påstået frifindelse over for 3F Københavns selvstændige påstande.

3.6. FV 2015.0190 (3F Industri og Malerne)

DR har nedlagt påstand om, at 3F Industrigruppen og Malernes Fagforening i Storkøbenhavn skal anerkende, at kutymen vedrørende lønnet spisepause er opsagt og bortfalder med virkning fra 1. juni 2017.

3F Industrigruppen og Malernes Fagforening i Storkøbenhavn har påstået frifindelse.

3F Industrigruppen og Malernes Fagforening i Storkøbenhavn har endvidere nedlagt følgende selvstændige påstande:

Principal: DR skal anerkende, at retten til en daglig spisepause med løn indgår som en integreret del af parternes overenskomst og derfor kun kan bringes til ophør sammen med overenskomsten og efter de regler, der gælder for at bringe overenskomsten til ophør.

Subsidiært: DR skal anerkende, at retten til en daglig spisepause med løn beror på en retligt bindende kutyme, som efter sin art kun kan opsiges til bortfalde sammen med overenskomsten og efter de regler, der gælder for at bringe overenskomsten til ophør.

DR har påstået frifindelse over for de selvstændige påstande nedlagt af 3F Industrigruppen og Malernes Fagforening i Storkøbenhavn.

4. Overenskomstgrundlaget

4.1. Parternes aktuelle overenskomster

4.1.1. Dansk Journalistforbund

Overenskomsten mellem DR og Dansk Journalistforbund omfatter journalistisk arbejde udført af journalister (og teknikere, som udfører selvstændig bearbejdning af programstoffet, som har direkte indflydelse på programindholdet m.fl.). Den dækker ca. 900 årsværk. Arbejdstidsbestemmelsen i 2014-overenskomsten er sålydende:

”§ 9. Arbejdstid

Arbejdstiden er normalt 37 timer pr. uge (svarende til 1924 årligt).

Stk. 2. Det månedlige antal arbejdstimer svarer til antallet af dage i måneden x 7,4 timer, fratrukket periodens lørdage, søndage, helligdage og juleaftensdag, når disse falder på en af ugens fem første dage.

...”

4.1.2. AC-organisationerne, DJØF, Dansk Magisterforening, Ingeniørforeningen, IDA, Den Danske Dyrlægeforening, Bibliotekarforbundet, Forbundet Kommunikation og Sprog, Dansk Psykolog Forening, Forbundet Arkitekter og Designere (tidl. Ansatte Arkitekters Råd) og Jordbrugsakademikerne, JA

Der er mellem DR og AC-organisationerne indgået to overenskomster, en for akademikere ansat som programmedarbejdere og en for akademikere i administrative og tekniske funktioner. AC-organisationernes overenskomster med DR omfatter ca. 450 årsværk. Arbejdstidsbestemmelsen i 2014-overenskomsten for akademikere ansat i DR som *programmedarbejdere* er sålydende:

”§ 11. Arbejdstid

Arbejdstiden er gennemsnitlig 37 timer pr. uge.

Stk. 2. Det månedlige antal arbejdstimer svarer til antallet af dage i måneden x 7,4 timer, fratrukket periodens lørdage, søndage, helligdage og juleaftensdag, når disse falder på en af ugens fem første dage.

...”

Arbejdstidsbestemmelsen i 2014-overenskomsten for akademikere ansat i DR i *administrative og tekniske funktioner* er sålydende:

”§ 11. Arbejdstid

Arbejdstiden er gennemsnitlig 37 timer pr. uge.

Stk. 2. Antallet af arbejdstimer svarer til antallet af dage i opgørelsesperioden x 7,4 timer, fratrukket periodens lørdage, søndage, helligdage og juleaftensdag, når disse falder på en af ugens fem første dage.

...”

4.1.3. Medieforbundet i DR

Der er mellem DR og Medieforbundet i DR indgået tre overenskomster, en for it-medarbejdere, en for 14 navngivne medarbejdere (”navneoverenskomsten”) og en for medarbejdere ansat med en af 46 opregnede stillingsbetegnelser (f.eks. caster, parykmager, producent, grafisk designer, sminkør, planlægger og orkesterregissør). Overenskomsterne dækker ca. 300 årsværk. Arbejdstidsbestemmelsen i 2014-overenskomsten for it-medarbejdere er sålydende:

”§ 9. Arbejdstid m.v.

Arbejdstiden er normalt 37 timer pr. uge (svarende til 1924 timer årligt).

Det månedlige antal arbejdstimer svarer til antallet af dage i måneden x 7,4 timer fratrukket periodens lørdage, søndage, helligdage og juleaftensdag, når disse falder på en af ugens fem første dage.

...”

Arbejdstidsbestemmelsen i 2014-navneoverenskomsten er sålydende:

”§ 6. Arbejdstidsregler

Den gennemsnitlige ugentlige arbejdstid udgør 37 timer pr. uge. Dog gælder ingen højeste arbejdstid, og der ydes ikke overtidsbetaling.”

Arbejdstidsbestemmelsen i 2014-overenskomsten for medarbejdere med nærmere angivne stillingsbetegnelser er sålydende:

”§ 13. Arbejdstidsregler

Arbejdstiden er normalt 37 timer pr. uge (svarende til 1924 timer årligt).

Det månedlige antal arbejdstimer svarer til antallet af dage i måneden x 7,4 timer fratrukket periodens lørdage og søndage og helligdage samt juleaftensdag, når disse falder på en af ugens fem første dage.
...”

4.1.4. Dansk Metalarbejderforbund

Metals overenskomst med DR omfatter medarbejdere, der udfører teknikerarbejde i DR (bortset fra teknikere, som udfører en selvstændig bearbejdning af programstoffet, som har direkte indflydelse på programindholdet m.fl.). Overenskomsten dækker ca. 250 årsværk. Arbejdstidsbestemmelsen i 2014-overenskomsten er sålydende:

”§ 10. Arbejdstid

Ved arbejdstid forstås tiden mellem mødetidspunktet på det beordrede mødested og det tidspunkt, hvor medarbejderen atter kan forlade dette.

Arbejdstiden er normalt 37 timer pr. uge. (svarende til 1924 årligt).

Det månedlige antal arbejdstimer svarer til antallet af dage i måneden x 7,4 timer fratrukket periodens lørdage, søndage, helligdage og juleaftensdag, når disse falder på en af ugens fem første dage.
...”

4.1.5. 3F København

Overenskomsten mellem 3F København og DR omfatter medarbejdere beskæftiget som driftsassistenten og i andre assisterende funktioner – medarbejderne skal være til disposition for det til enhver tid forefaldende arbejde, herunder også arbejde af håndværksmæssig karakter. Overenskomsten dækker ca. 20-40 årsværk.

Arbejdstidsbestemmelsen i 2014-overenskomsten er sålydende:

”§ 11. Arbejdstid m.v.

§ 11a. Arbejdstidsregler for medarbejdere i programproduktion.
Arbejdstiden er normalt 37 timer pr. uge (svarende til 1924 årligt).

Stk. 2. Det månedlige antal arbejdstimer svarer til antallet af dage i måneden x 7,4 timer fratrukket periodens lørdage, søndage, helligdage samt grundlovsdag og juleaftensdag, når disse falder på en af ugens fem første dage.

...

§ 11b. Arbejdstidsregler for medarbejdere der ikke eller kun i ringe omfang, er beskæftiget i programproduktion.

Arbejdstiden er normalt 37 timer pr. uge (svarende til 1924 årligt).

Stk. 2. Det månedlige antal arbejdstimer svarer til antallet af dage i måneden x 7,4 timer fratrukket periodens lørdage, søndage, helligdage samt grundlovsdag og juleaftensdag, når disse falder på en af ugens fem første dage.
...”

4.1.6. 3F Industrigruppen og Malernes Fagforening i Storkøbenhavn

DR's overenskomst med 3F Industrigruppen og Malernes Fagforening i Storkøbenhavn omfatter medarbejdere ansat som snedkere og tapetsere (3F Industri) samt malere (Malernes Fagforening). Overenskomsten dækker ca. 20-40 årsværk. Arbejdstidsbestemmelsen i 2014-overenskomsten er sålydende:

”§ 14 a. Arbejdstidsregler for medarbejdere i programproduktion.
Arbejdstiden er normalt 37 timer pr. uge (svarende til 1924 årligt).

Stk. 2. Det månedlige antal arbejdstimer svarer til antallet af dage i måneden x 7,4 timer fratrukket periodens lørdage, søndage, helligdage samt Grundlovsdag og juleaftensdag, når disse falder på en af ugens fem første dage.

...

§ 14 b. Arbejdstidsregler for medarbejdere, der ikke eller kun i ringe omfang er beskæftiget i programproduktion.
Arbejdstiden er normalt 37 timer pr. uge (svarende til 1924 årligt).

Stk. 2. Det månedlige antal arbejdstimer svarer til antallet af dage i måneden x 7,4 timer fratrukket periodens lørdage, søndage, helligdage samt Grundlovsdag og juleaftensdag, når disse falder på en af ugens fem første dage.
...”

4.2. Udviklingen af bestemmelserne om arbejdstid i DR's overenskomster

4.2.1. De første arbejdstidsregler i DR

DR blev oprettet under navnet Statsradiofonien den 1. april 1925, og den første radiospredningslov blev vedtaget det følgende år, jf. lov nr. 34 af 13. marts 1926.

Sparekommissionens betænkning af 21. februar 1921 lå til grund for arbejdstidsreglerne for tjenestemænd ansat hos Statsradiofonien. Betænkningen

indeholder på s. 56 et "Forslag til Almindelige Regler for Statens Tjenestemænd om Tjenestetid, ugentlig Fridag og Overarbejde", hvori følgende er anført om tjenestetid i afsnit 1.A.:

"5. Ved Tjenestetid forstås Tiden mellem Mødetid paa Arbejdsstedet (det beordrede Mødested) og det Tidspunkt, da Tjenestemanden atter kan forlade dette, dog med Fradrag af Hvilepauser paa ½ Time eller derover. Ved Hvilepauser forstås saadanne Afbrydelser i Tjenesten, i hvilke Tjenestemanden kan forlade Arbejdsstedet.

...

9. Tjenesten skal, naar det er muligt, være samlet, og det bør tilstræbes, at Pauser i videst muligt Omfang udfyldes med Arbejde, der ikke er bundet til bestemte Tider af Døgnet. Tjeneste maa indenfor Døgnet almindeligvis ikke falde i mere end 3 Dele..."

I betænkningens almindelige bemærkninger om tjenestetid er på s. 16 anført følgende om delt tjeneste:

"Punkt 9 vedrører Deling af Tjenester, idet der foreskrives, at Deling kun bør finde Sted, hvor det er nødvendigt, og at den almindelige Grænse herfor da som hidtil maa være en Tredeling.

Det skal dog i denne forbindelse anføres, at det vil være rigtigt, at den Spisepause, som i en samlet Tjeneste maa indrømmes Tjenestemændene, om muligt gives en saadan Varighed, at den ikke medregnes i Tjenestetiden."

Bekendtgørelse nr. 133 af 22. juli 1957 indeholder det af Undervisningsministeriet udfærdigede Lønningsreglement og normativ for Statsradiofonien med følgende tjenestetidsbestemmelse i § 5 A, stk. 4:

"Ved tjenestetid forstås tiden mellem mødetid på arbejdsstedet (det beordrede mødested) og det tidspunkt, da tjenestemanden atter kan forlade dette, dog med fradrag af hvilepauser på ½ time eller derover. Ved hvilepauser forstås sådanne afbrydelser i tjenesten, i hvilket tjenestemanden kan forlade arbejdsstedet."

Statsradiofonien ændrede i 1959 navn til Danmarks Radio, og det blev ved lov nr. 215 af 11. juni 1959 om radiospredning bestemt, at Danmarks Radio skulle være en selvstændig offentlig institution. Det fremgår af lovens § 8, stk. 2, at

undervisningsministeren efter indstilling fra Radorådet skulle udfærdige et lønningsreglement og normativ for Danmarks Radio.

Finansministeriet fastsatte nærmere regler om bl.a. tjenestetid ved cirkulære nr. 11 af 30. januar 1961 om de for statens tjenestemænd og aspiranter til tjenestemandstillinger gældende arbejdstidsregler. I cirkulærets afsnit I.A.4. er følgende bestemt om tjenestetid:

”Ved tjenestetid forstås tiden mellem mødetid på arbejdsstedet (det beordrede mødested) og det tidspunkt, da tjenestemanden (aspiranten) atter kan forlade dette, dog med fradrag af hvilepauser på ½ time eller derover.

Ved hvilepauser forstås sådanne afbrydelser i tjenesten, i hvilke tjenestemanden (aspiranten) kan forlade arbejdsstedet.”

En helt tilsvarende bestemmelse blev indsat i punkt I.A.4. i Undervisningsministeriets cirkulære fra oktober 1961 om de for Danmarks Radios tjenestemænd og aspiranter til tjenestemandstillinger gældende regler for arbejdstid m.m., ferie samt fraværelse på grund af sygdom.

I ”Arbejdstidsregler for månedslønnet personale ved Danmarks Radio” udfærdiget af Danmarks Radio den 6. marts 1964 hedder det bl.a.:

”A. Norm

1. Månedsnormen for tjenester, for hvilke der fastsættes en højeste tjenestetid, opgøres som 7½ gange månedens dagsantal med fradrag for fridage samt syge- og feriedage.

...

C. Regler for tildeling af tjeneste.

1. Delt tjeneste

Arbejdet indenfor hvert enkelt døgn arbejdsperiode er som hovedregel sammenhængende, idet delt tjeneste kun kan forekomme i følgende tilfælde:

- a) Under uforudsete driftsmæssige omstændigheder.
- b) Under ekstraordinære omstændigheder, når det enkelte tilfælde kan godkendes af de pågældende og den stedlige tillidsmand.
- c) På rejser, der varer mere end 24 timer.
- d) På vagter med specialtjeneste, når det er nødvendigt, for at de ansatte kan følge programmerne op. Sådanne vagter skal godkendes af de pågældende og de stedlige tillidsmænd.

...

D. Tjenestetidsberegning.

1. Tjenestetid.

Ved tjenestetid forstås tiden mellem mødetiden på det beordrede mødested og det tidspunkt, da den ansatte atter kan forlade dette. Udføres tjenesten på det faste arbejdssted, er dette mødestedet.

...

2. Særlige tjenester.

...

e) Delt tjeneste.

Når en tjeneste under uforudsete driftsmæssige eller under ekstraordinære omstændigheder deles, beregnes hver arbejdsperiode til mindst 5 timers tjeneste.

...

F. Overarbejde

Det antal timer, hvormed normen er overskredet, udbetales som overarbejde.

..."

Ved brev af 13. april 1964 til Kulturministeriet anmodede Danmarks Radio om godkendelse af, at disse arbejdstidsregler også finder anvendelse på det tjenestemandsansatte driftspersonale. Det fremgår af brevet, at Danmarks Radios tjenestemænd og ligestillede kontraktansatte hidtil havde fulgt de tjenestetidsregler, der var gældende for statens tjenestemænd, jf. Finansministeriets cirkulære nr. 11 af 30. januar 1961. Det fremgår endvidere, at det ikke tidligere havde været muligt at få Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund til at indordne sig under statsreglerne, men at forbundet i forbindelse med de afsluttede overenskomstforhandlinger havde vist forståelse for ”gennemførelsen af ensartede regler for alle i driftsteknikken beskæftigede”. Danmarks Radio anmodede med henvisning til de fordele, der ville være forbundet med ensartede regler for hele det driftstekniske personale, Kulturministeriet om at godkende, at arbejdstidsreglerne også blev bragt til anvendelse på det tjenestemandsansatte driftspersonale. Ved brev af 13. oktober 1964 godkendte Kulturministeriet dette.

Af et af Danmarks Radios personaleledere udarbejdet fortroligt oplæg af 8. februar 1983 til overenskomstforhandlingerne i 1983 fremgår bl.a., at overenskomsterne bør være tilpasset Danmarks Radios særlige forhold og understøtte produktivitet og kreativitet og gerne være tværgående. Det hedder i den forbindelse, at driftsledelsen

stadig har den opfattelse, ”at principperne i arbejdstidsbestemmelserne generelt er i god overensstemmelse med de krav, man i Danmarks Radio må stille til fleksibilitet i produktionstilrettelæggelsen”.

4.2.2. Udviklingen af arbejdstidsreglen i Dansk Journalistforbunds overenskomster med DR

Den 9. november 1961 indgik Danmarks Radio og Dansk Journalistforbund første gang overenskomst vedrørende løn- og arbejdsvilkår for ikke-tjenestemandsansatte programsekretærer i Danmarks Radio, jf. overenskomstens § 1, stk. 1.

Overenskomstens § 11, stk. 2, indeholder sålydende bestemmelse om tjenestetid:

”Endvidere finder de om tjenestetid, fridage og overarbejde til enhver tid for Danmarks Radios tjenestemænd i tilsvarende lønklasser gældende regler anvendelse.”

Overenskomstens henvisning til arbejdstidsreglerne for tjenestemænd blev gentaget i overenskomsten for 1963-1965, men blev ikke medtaget i overenskomsten for 1965-1967.

1965-overenskomsten indeholdt i § 11, stk. 3, en månedsnorm på 195 timer for en normal måned på 30 dage med fire fridage. Ved overenskomsten for 1967 blev månedsnormen ændret til en ugenorm. Det fremgår af overenskomstens § 12, stk. 1, at normalarbejdsugen var gennemsnitlig 42 timer. Siden 1987-overenskomsten har overenskomsten indeholdt en arbejdstidsbestemmelse opbygget som i 2014-overenskomsten med en angivelse af den egentlige arbejdstidsnorm i stk. 1 (fra 1. september 1990 37 timer) og en angivelse i stk. 2 af, hvorledes arbejdstidsnormen nedsættes for nærmere angivne dage.

I en af Danmarks Radio udarbejdet ”Vejledning vedrørende tjenesteliste for Journalister m.fl.” for 1988 og andre år hedder det bl.a.:

”Anvendelse

Tjenestelisten ... kan ... anvendes til registrering af daglig tjeneste ...

Udfyldelse

... Begyndelses- og sluttidspunkter for den pågældende dags faktiske tjeneste.
..."

Af en notits udarbejdet af Danmarks Radios personaleafdeling den 24. januar 1989 med "Eksempler" fremgår det f.eks., at faktisk tjeneste 8-16 opfylder en arbejdsnorm på 8 timer, og det er ubestridt, at disse 8 timer omfatter en betalt spisepause med pligt til at være til rådighed for Danmarks Radio.

Ved brev af 24. februar 1995 opsagde Danmarks Radio parternes dagældende overenskomst. Det fremgår af brevet, bl.a. at "... kutymer opsiges samtidig med overenskomsten." I maj 1995 underskrev parterne forhandlingsresultatet for overenskomstforhandlingerne i 1995. Til overenskomstresultatet hørte en række bilag, herunder et bilag P, som indeholdt en "Status over lokalaftaler og kutymer ved overenskomstens indgåelse". I bilaget er anført én kutyme – om praktikantvejlederhonorar.

Ved brev af 24. februar 1997 opsagde Danmarks Radio parternes dagældende overenskomst. Danmarks Radio opsagde samtidig samtlige lokalaftaler, kutymer, sædvaner mv., som knyttede sig til overenskomsten. Ved brev af 25. februar 1997 opsagde Dansk Journalistforbund overenskomsten med henblik på de efterfølgende overenskomstforhandlinger. Det fremgår af brevet, at Dansk Journalistforbund tillige opsagde "kutymen om selvtilrettelæggelse med henblik på genforhandling af vilkårene". Ved brev af 5. marts 1997 tilkendegav Danmarks Radio, at den anførte kutyme efter Danmarks Radios opfattelse var en "supplerende/fortolkende kutyme og som sådan en del af overenskomsten, som Dansk Journalistforbund jo også ved opsigelsen har erkendt. Kutymen er så at sige en "uskreven overenskomstbestemmelse" og skal i fulde behandles som enhver anden overenskomstbestemmelse i den kommende forhandlingssituation". I forbindelse med overenskomstforhandlingerne i 1997 udarbejdede Danmarks Radio en oversigt over lokalaftaler og kutymer for Dansk Journalistforbund. Der er i oversigten nævnt to kutymer; for det første en kutyme for Bornholms Radio og for det andet en kutyme

om honorarer til praktikvejledere. Disse kutyper er medtaget i Forligsmandens mæglingforslag af 30. november 1997.

Der er ikke i de omtalte overenskomster eller senere overenskomster mellem DR og Dansk Journalistforbund udtrykkeligt angivet noget om spisepause, ligesom der ikke på noget tidspunkt i foretagne opregninger af gældende kutyper har været en kutyme vedrørende spisepause.

4.2.3. Udviklingen af arbejdstidsreglen i Dansk Metalarbejderforbunds overenskomster med DR

En overenskomst for månedslønnede medlemmer af Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund (nu Dansk Metalarbejderforbund) blev efter de foreliggende oplysninger indgået første gang i 1955. Det fremgår, at tjenestenormen udgjorde ”208 timer for en måned på 30 dage med 4 fridage.”

I 1964 blev der indgået en overenskomst mellem Danmarks Radio og Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund omfattende månedslønnede tv-teknikere og radiofoniteknikere. Om arbejdstid var det i denne overenskomsts § 2, stk. 1, bestemt, at arbejdsnormen udgjorde 195 timer for en måned på 30 dage med 4 fridage. Med hensyn til opgørelsen af arbejdsnormen mv. henvises i § 2, stk. 2, til ”de vedhæftede »Arbejdstidsregler for månedslønnet personale ved Danmarks Radio«”, dvs. de foran under 4.2.1. gengivne arbejdstidsregler af 6. marts 1964, hvori det bl.a. var angivet, at tjenestetiden er tiden mellem mødetiden på det beordrede mødested og det tidspunkt, hvor den ansatte atter kan forlade dette – uden nogen eftersætning om spisepause.

Den 8. juni 1965 afholdt Danmarks Radio og Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund møde om fornyelse af overenskomsten for tv-teknikere og radiofoniteknikere. Det fremgår af mødereferatet, at forbundets sekretær, Høiland Andersen, anførte, at en kortere arbejdstid for forbundets medlemmer i industrien også måtte gennemføres i Danmarks Radio. Dertil svarede Danmarks Radios økonomidirektør, Ejnar Jensen, ifølge referatet:

”... at de nugældende 195 timer ikke var effektive, idet frokosten blev taget, når der var tid til det, og den indgik i arbejdstiden. Man kunne imidlertid love forbundet, at hvis husets almindelige arbejdsnorm, som i dag var på 195 timer, blev nedsat, ville den også blive det for TV- og radiofoniteknikere.”

Arbejdstidsreglerne i 1964-overenskomsten for *månedslønnede* teknikere blev videreført i parternes 1965-overenskomst for månedslønnede teknikere med tilsvarende henvisning til vedhæftede arbejdstidsregler, som var en videreførelse af de hidtidige med ændring af arbejdstidsnormen til 190 timer pr. 1/3 1966. I brev af 11. februar 1965 vedhæftet arbejdstidsreglerne er det anført, at arbejdstidsreglerne kun omfattede det personale, for hvilket reglerne udtrykkeligt var sat i kraft, dvs. for personalet i teknisk afdeling radio, teknisk afdeling tv og på produktionsplanlægningskontoret, herunder regissørtjenesten – herfra dog undtaget dem, der i henhold til overenskomster havde andre arbejdstidsregler.

I 1965 blev der yderligere mellem Danmarks Radio og Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund indgået en overenskomst for *time- og ugelønnede*. De *time- og ugelønnede* teknikeres 1965-overenskomsts § 2 fastslog, at den normale arbejdstid var ”45 timer ugentlig med en effektiv daglig arbejdstid af 7½ time på hverdage”, og at arbejdstiden skulle ligge mellem kl. 6 og kl. 17 med spisetid efter aftale. Det fremgår af overenskomstens § 5, stk. 2, om overarbejde, at den til spisning medgåede tid ikke skulle medregnes ved opgørelsen af overarbejde. Det fremgår endvidere af § 5, stk. 5, at der – når arbejdere blev tilsagt til at arbejde i spisepausen, og spisepausen blev forskudt ud over en halv time – blev ydet et tillæg på 350 øre.

Der blev den 25. oktober 1966 afholdt møde mellem Danmarks Radio og Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund i anledning af en fremsat påstand om, at ledelsen i Danmark Radio skulle have gjort sig skyldig i fejlagtig fortolkning og brug af den af Direktoratet for Arbejdstilsynet givne dispensation fra reglen om 11 timers hvile og Danmarks Radios arbejdstidsregler. Ifølge referatet af mødet bemærkede Danmarks Radios økonomidirektør, Ejnar Jensen, ”at man i Danmarks Radio havde indregnet frokostpausen i arbejdstiden. Det gjorde man ikke i industrien.” Afdelingschef i Danmark Radio, Peter Hansen, ”var enig med Ejnar Jensen og tilføjede, at man i

Danmarks Radio havde en højere effektiv timeløn end i andre offentlige ansættelsesforhold.”

I 1971 blev de to overenskomster for timelønnede og månedslønnede teknikere erstattet af én overenskomst for månedslønnede teknikere, og denne overenskomst er videreført til i dag. 1971-overenskomsten videreførte henvisningen til arbejdstidsreglerne.

I DR's personaleafdelings notat af 17. september 1974 om arbejdstidsregler for det i Danmarks Radio ansatte driftspersonale hedder det bl.a.:

”Arbejdstidsreglerne – senest reglerne af 1973 – er gældende for følgende medarbejdere:

- Alle under overenskomst med LO-organisationerne (ekskl. HK og Dansk Funktionærforbund) ansatte, med mindre de pågældende efter særlig bestemmelse i deres kontrakt er undtaget (f.eks. områdeledere)
- Alle under overenskomst med TV-Personaleforeningen (bortset fra TV-grafikere) ansatte, med mindre de pågældende efter særlig bestemmelse i deres kontrakt er undtaget (f.eks. områdeledere).
- Tjenestemandsansat driftsteknikerpersonale, der er aflønnet lavere end lønramme 24.

Området omfatter i alt knap 1000 medarbejdere, d.v.s. ca. 40% af alle medarbejderne.

Formelt har reglerne i dag følgende status:

Reglerne indgår som en del af de pågældende overenskomster.

...

Reglernes meget komplicerede opbygning og deres ret så rigoristiske indhold har baggrund i bl.a.

...

- Den baggrund af historisk art, reglerne bygger på.

...

Radioens teknik, der oprindeligt alene var bemanded med tjenestemænd, fik arbejdstid m.v. reguleret efter tjenestemandregler. ...

Man havde sideløbende dermed en lille timelønsgruppe i radioen – medlemmer af Centralorganisationen for Metalarbejdere – for hvem arbejdstid m.v. reguleredes ved overenskomst. ...

I en af DR i 1995 udarbejdet ”Vejledning vedr. arbejdstidsregler til overenskomst mellem DR og Dansk Metalarbejderforbund” hedder det bl.a.:

”Anvendelse

Tjenestelisten benyttes til opgørelse af den daglige tjeneste m.v. ...

Udfyldelse

... Begyndelses- og sluttidspunkt for den pågældende dags tildelte tjeneste.
...”

I 1999 blev arbejdstidsreglerne skrevet ind i overenskomsten.

I forbindelse med overenskomstforhandlingerne i 1995 udarbejdede Danmarks Radio en oversigt over lokalaftaler og kutyper for Dansk Metalarbejderforbund. Oversigten omfatter kun en enkelt kutyme, og den angår to dages frihed om ugen til tillidsmanden.

Der er ikke i de omtalte overenskomster eller senere overenskomster mellem DR og Metal udtrykkeligt angivet noget om spisepause, ligesom der ikke på noget tidspunkt i foretagne opregninger af gældende kutyper har været en kutyme vedrørende spisepause

4.2.4. Udviklingen af arbejdstidsreglen i 3F's og Malernes Fagforenings overenskomster med DR

Den 20. december 1965 sendte afdelingschef Jørn Mathiassen, Dekorationsafdelingen i Danmarks Radio, et udkast til ny lokalaftale vedrørende de time- og ugelønnede medarbejdere i dekorationsafdelingen. Lokalaftalen blev underskrevet den 14. februar 1966. Det fremgår af lokalaftalen, at den skulle gælde som supplement til overenskomsterne mellem Danmarks Radio og Snedkerforbundet i Danmark, Malernes Fagforening i København, Lager- og Handelsarbejdernes Fagforening i København og Sadelmagernes og Tapetserernes Fagforening i København. Det hedder i aftalens punkt 1 om arbejdstid bl.a.:

”f) Pauserne indgår i den normale arbejdsdag.
På daghold kan der holdes pauser på sammenlagt een time, på aften- og nathold sammenlagt tre kvarter.
Pauserne kan til enhver tid, når produktionen kræver det, inddrages.
Der kan ikke gøres krav på faste pausetider.”

Lager- og Handelsarbejdernes Forbund var en forløber for 3F København. Indtil omkring 1971 kunne de medarbejdere, der var omfattet af Lager- og Handelsarbejdernes Forbund, være ansat som time- eller ugelønnede eller som månedslønnede. Efter omkring 1971 har de pågældende medarbejdere alene været ansat som månedslønnede.

I et internt brev af 10. november 1969 fra personaleafdelingen til Danmarks Radios generaldirektør hedder det bl.a.:

”Ved de nylig afsluttede overenskomstforhandlinger er arbejdstidsreglerne blevet noget ændret og er nu enslydende gældende for medlemmerne af Dansk Smede- og Maskinarbejder Forbund, Lager- og Handelsarbejdernes Forbund, Snedkerforbundet, Malernes Fagforening og Dansk Elektriker Forbund.”

Overenskomsten fra 1991 mellem Danmarks Radio og Lager- og Handelsarbejdernes Forbund bestemte i § 2, stk. 1, at ”[a]rbejdsnormen for fuldtidsbeskæftigede medarbejdere udgør 173 1/3 time pr. måned (svarende til gennemsnitligt 40 timer pr. uge).” Overenskomstens § 2, stk. 2, bestemte, at arbejdstidsreglerne for Danmarks Radio gjaldt med hensyn til opgørelsen af arbejdsnormen, beregning af tjenestetid mv.

I arbejdstidsreglerne for Danmarks Radio fra 1991 var det i punkt I.2 bestemt, at dagsnormen pr. 1. juni 1991 udgjorde 7½ time. I punkt III.1 var det bestemt, at der ved tjenestetid skulle forstås tiden mellem mødetidspunktet på det beordrede mødested og det tidspunkt, da medarbejderen atter kan forlade dette.

Henvisningen til Danmarks Radios arbejdstidsregler er senere udgået, og der er i overenskomsterne indsat arbejdstidsbestemmelser svarende til arbejdstidsbestemmelserne i 2014-overenskomsterne.

Der er ikke i de omtalte overenskomster eller senere overenskomster på disse områder udtrykkeligt angivet noget om spisepause.

4.2.5. Udviklingen af arbejdstidsreglen i Akademikernes overenskomster med DR

Den 13. december 1961 indgik Danmarks Radio og Dansk Magisterforening for første gang overenskomst, som omfattede ikke-tjenestemandsansatte programsekretærer i Danmarks Radio. Det hedder i overenskomstens § 11, stk. 2, at de i Danmarks Radios lønningsreglement fastsatte bestemmelser om tjenestetid, fridage og overarbejde fandt tilsvarende anvendelse.

Denne henvisning til arbejdstidsbestemmelserne for tjenestemænd er ikke medtaget i parternes 1967-overenskomst. Om arbejdstiden hedder det i § 11, stk. 3:

”Den i § 2 fastsatte løn forudsætter heldagsbeskæftigelse, hvorved forstås en arbejdstid svarende til mindst 42 timer ugentlig.”

Den 16. januar 1975 indgik Danmarks Radio og Dansk Magisterforening aftale om løn- og arbejdsvilkår for ikke-tjenestemandsansatte programsekretærer i Danmarks Radio. I aftalens § 4 var anført, at den efter overenskomsten fastsatte løn forudsatte heldagsbeskæftigelse, hvorved skulle forstås en arbejdstid svarende til normalt 41 $\frac{3}{4}$ time ugentlig, hvilket senere er ændret til 37 timer ugentligt.

Omkring 1991 indgik Danmarks Radio og en række forbund i forhandlinger om en fælles AC-overenskomst. Af et af Danmarks Radio udarbejdet statuspapir af 24. maj 1993 fremgår, at Danmarks Radio ønskede fælles arbejdstidsregler for alle medarbejdergrupper, herunder journalister og magistre, der indgår i programproduktionen, og at ensartede arbejdsregler ville være en kodificering af praksis. Forhandlingerne om 1993-overenskomst resulterede i, at der den 13. januar 1994 blev opnået enighed om to overenskomster på AC-området, en for programmeredaktører og en for akademikere i administrative og tekniske funktioner. I begge overenskomster blev det i § 10 om arbejdstid bestemt, at arbejdstiden gennemsnitlig var 37 timer pr. uge, og at det månedlige antal arbejdstimer svarede til

antallet af dage i måneden x 7,4 timer fratrukket nogle nærmere anførte dage, hvilket svarer til 2014-overenskomsternes bestemmelse om arbejdstid.

Der er ikke i de omtalte overenskomster eller senere overenskomster mellem DR og AC-organisationerne udtrykkeligt angivet noget om spisepause.

4.2.6. Udviklingen af arbejdstidsreglen i Medieforbundet i DR's overenskomster med DR

Medieforbundet i DR hed frem til 1992 Personaleforeningen i Danmarks Radio. Personaleforeningen i Danmarks Radio blev stiftet i 1978, da Danmarks Radios personaleforening og Personaleforeningen for tv-medarbejdere blev lagt sammen.

Den 29. november 1973 indgik Danmarks Radio og Personaleforeningen for tv-medarbejdere overenskomst, som i § 2, stk. 1, indeholdt en bestemmelse om, at arbejdsnormen udgjorde 175 timer om måneden for de medarbejdere, der fulgte Danmarks Radios arbejdstidsregler, som var vedhæftet overenskomsten.

Den 8. september 1989 indgik Danmarks Radio og Personaleforeningen i Danmarks Radio overenskomst, som i § 2, stk. 1, bestemte, at den månedlige arbejdsnorm var 164 $\frac{2}{3}$ time svarende til gennemsnitligt 38 timer pr. uge for de medarbejdere, der fulgte Danmarks Radios arbejdstidsregler, som var vedhæftet overenskomsten.

I relation til 1989-overenskomsten udsendte Danmarks Radios personaleafdeling en vejledning vedrørende tjenesteliste, hvori det var anført, at tjenestelisten anvendes til opgørelse af daglig tjenestetid ved udfyldelse med begyndelses- og sluttidspunkter for den pågældende dags reelle tjeneste. Vejledningen indeholder to eksempler på udfyldelse af tjenestelisten. Der er anført forskellige møde- og aftrædelsestidspunkter, og arbejdstiden er i samtlige eksempler opgjort som forskellen mellem disse uden fradrag for pauser. I de eksempler, hvor arbejdsdagen har ligget fra kl. 9 til 16.30, er arbejdsdagen således opgjort til 7,5 timer, og der er ikke sket fradrag for pauser.

I Danmarks Radios og Personaleforeningen i Danmarks Radios overenskomst indgået den 20. december 1991 var det i § 3, stk. 1, bestemt, at arbejdsnormen for fuldtidsbeskæftigede medarbejdere udgjorde 160 1/3 time pr. måned svarende til gennemsnitlig 37 timer pr. uge.

Da Danmarks Radio i 1993 opsagde 1991-overenskomsten, opsagde Danmarks Radio samtidig ”for god ordens skyld ... alle de til overenskomsten tilknyttede protokollater, særlige aftaler ... og kutymmer”. Med opsigelsesbrevet fremsendtes en oversigt over specielle aftaler og kutymmer. Som kutyme optræder i denne oversigt: ”forlængelse af Chr.borgmøder”, ”FM-sending”, ”skemavagter” og ”flytning af fridage”.

I forbindelse med forhandlingen af overenskomsten for 1993-1995 blev arbejdstidsreglerne opsagt. Arbejdstidsbestemmelsen blev herefter formuleret svarende til 2014-overenskomsten.

Ud over hovedoverenskomsten mellem Danmarks Radio og Personaleforeningen i Danmarks Radio har der i en længere årrække været indgået en særskilt overenskomst for it-medarbejdere. I overenskomsten dateret 23. november 1983 er i § 3 om arbejdstid anført, at arbejdstiden for en fuldtidsbeskæftiget udgjorde 2036 timer pr. år. I overenskomstens bilag 2 er anført, at den normale arbejdstid fastsættes til mellem kl. 08.10 og 16.00 svarende til 7 timer og 50 minutter.

Under forhandlingerne om en ny hovedoverenskomst i 2004 fremsatte Medieforbundet i DR krav om, at vagtansatte/producerende medarbejdere fik mulighed for at holde en spisepause hver 5. time. Under et forhandlingsmøde den 25. marts 2004 udtalte Lene Nielsen fra DR, at ”der kun ligger 1 betalt spisepause pr. vagt.” Under et forhandlingsmøde den 14. april 2004 udtalte Lene Nielsen, at ”der kun er 1 betalt pause indenfor en arbejdsdag på 13 timer” og at ”DR ikke kan imødekomme kravet om ekstra pauser – der har aldrig været 2 betalte pauser i DR.”

Der er ikke i de omtalte overenskomster eller senere overenskomster mellem DR og Medieforbundet udtrykkeligt angivet noget om spisepause.

4.2.7. Udviklingen af arbejdstidsreglen i HK's overenskomster med DR

Det fremgår af HK's kongresberetning for perioden 1. april 1965-31. marts 1969, at der i kongresperioden var afsluttet en overenskomst med Danmarks Radio, der nøje fulgte overenskomsten med Finansministeriet.

Ved brev af 4. november 1975 meddelte Danmarks Radios personalechef, at aftalen med HK om anvendelse af statsoverenskomsten var forlænget. Til brevet var vedlagt et eksemplar af statsoverenskomsten, som i § 15, stk. 1, indeholdt sålydende bestemmelse om arbejdstid:

”De i §§ 3 og 4 omhandlede lønninger er beregnede for fuld arbejdstid, der er 40 timer ugentlig inklusive spisepause af indtil ½ times varighed pr. arbejdsdag.”

Danmarks Radio og HK indgik den 3. september 1979 en selvstændig overenskomst. Overenskomsten indeholdt i § 3 en bestemmelse om arbejdstid, hvori det var anført bl.a., at den ugentlige arbejdstid udgjorde 39 timer og 10 minutter, og at medarbejdere, der arbejder inden for normal kontortid, ”tildes arbejdstiden på ugens 5 første hverdage med 7 timer og 50 minutter pr. dag”.

Bestemmelsen blev gentaget uændret i overenskomsten fra 1983.

Den 26. oktober 1987 indgik parterne ny overenskomst, som i § 9 indeholdt en ny bestemmelse om arbejdstid. I overenskomstens § 9, stk. 3, var medtaget følgende nye bestemmelse om spisepauser:

”Den i stk. 1 nævnte arbejdstidsnorm er incl. en spisepause på indtil ½ times varighed pr. arbejdsdag. Medarbejderen står til rådighed for DR i spisepausen.”

Det er ubestridt, at medtagelsen af denne bestemmelse skete på foranledning af HK og uden, at der blev foretaget nogen beregning af en hermed forbunden udgift for

Danmarks Radio. Parterne er enige om, at HK ikke i 1987 eller i årene herefter har betalt for at få denne tilføjelse i overenskomsten.

Per Sørensen, der er tidligere faglig konsulent for program- og serviceteknikerne i DR i Metal Klub 317 og deltog i overenskomstforhandlingerne i bl.a. 1987, har forklaret, at han aldrig blev bekendt med, at HK fik spisepausebestemmelsen indføjet i deres overenskomst. Der var ingen dialog om det overhovedet, selv om organisationsrepræsentanterne sad samlet. For ham at se kan det ikke have været noget, som nogen anså for at have nogen betydning eller økonomisk konsekvens, for så ville det være kommet frem.

Pia Andersen, der er tidligere formand for Medieforbundet i DR, har forklaret, at de ikke gik op i at få spisepausen skrevet ind i overenskomsten, for det var jo en ret, de allerede havde. Selv om hun blev klar over, at HK havde fået det ind, var det ikke noget, som fik dem til at tage det op ved en overenskomstforhandling.

Danmarks Radio og HK udsendte i 1988 et notat om fortolkning af 1987-overenskomsten. Der står ikke noget om spisepause i notatet.

I parternes overenskomst for 2014 er det i § 12 bestemt, at arbejdstiden er inklusive en spisepause på indtil en halv times varighed. Bestemmelsen er sålydende:

”§ 12. Arbejdstid

Arbejdstiden udgør i gennemsnit 37 timer pr. uge, svarende til 1924 årligt. Den gennemsnitlige arbejdstid udgør 7,4 time.

Stk. 2. Antallet af arbejdstimer svarer til antallet af dage i opgørelsesperioden x 7,4 timer fratrukket periodens lørdage, søndage, helligdage, herunder juleaftensdag når disse falder på en af ugens fem første dage.

Stk. 3. Arbejdstiden er incl. en spisepause på indtil ½ times varighed pr. arbejdsdag. Medarbejderen står til rådighed for DR i spisepausen.

Bemærkning:

For deltidsansatte fastsættes spisepausen således:

Under ½ arbejdstid	ingen spisepause
Fra ½ til 2/3 arbejdstid	15 min. Spisepause

...”

4.3. Retten til betalt spisepause i DR – indhold, praktisering og værdi

Parterne er enige om, at de medarbejdergrupper, som er omfattet af de foreliggende sager, inden for den normerede arbejdstid i årtier har haft ret til at holde en betalt spisepause af indtil en halv times varighed, hvor de skal være til rådighed for DR. Denne ret til betalt spisepause har muligt eksisteret fra Danmarks Radios oprettelse i 1925 og i hvert fald siden 1950'erne. Retten har således eksisteret uanset, hvorledes overenskomsternes arbejdstidsbestemmelser har været udformet og er blevet ændret.

Alle, der på arbejdstagersiden har deltaget i overenskomstforhandlinger på de områder, de foreliggende sager angår, har forklaret, at den betalte spisepause aldrig har været bragt i spil eller drøftet ved overenskomstforhandlinger, de har deltaget i. Ingen har været præsenteret for det synspunkt, at der var tale om en kutyme, og at spisepausen kunne opsiges. Opsigelse af spisepausen har heller ikke været fremme i forbindelse med de afskedigelsesrunder, der har været gennemført en del af i DR. Ingen har været præsenteret for en beregning af værdien af spisepausen. Pia Andersen har særligt forklaret, at der ved overenskomstforhandlingerne i 1993 ikke blev sagt noget om, at der var tale om noget nyt i og med, at de særlige arbejdstidsregler ikke blev videreført. Per Sørensen har forklaret bl.a., at medarbejdernes ret til daglig spisepause aldrig er blevet problematiseret eller berørt under nogen af de forhandlinger, han har deltaget i. Han har enkelte gange modtaget henvendelser fra medarbejdere, som mente, at de havde ret til at holde frokostpause på et bestemt tidspunkt. Han sagde, at de måtte holde frokostpause, når der var tid til det i forhold til produktionen. Dansk Metalarbejderforbund forsøgte i begyndelsen af 1990'erne at få indsat en bestemmelse i overenskomsten om, at medarbejderne havde ret til at holde frokostpausen inden for et bestemt tidsinterval. Dette blev dog aldrig til noget.

De, der har deltaget i overenskomstforhandlingerne, har i øvrigt samstemmende forklaret, at det er særdeles tunge forhandlinger, fordi så mange parter er involveret. I årtier har der været foretaget særdeles detaljerede beregninger af alt. Det, der kan

sættes tal på, bliver der sat tal på, undertiden helt ned på individniveau.

Lønsumskonsekvenser beregnes ikke kun i millioner og tusinder, men i hundreder af kroner. Der forhandles typisk ikke en overenskomst ad gangen, men et tværgående emne – typisk har arbejdstidsreglerne været et tværgående emne.

Overenskomstforhandlingerne er i mange år blevet indledt med, at DR har sagt, at der ingen penge er – DR har i mange år ønsket effektivisering af arbejdstiden, så arbejdstidsregler er et centralt emne.

Om praktiseringen af spisepausen er det samstemmende af medarbejderne forklaret, at medarbejdere ved ansættelse har fået at vide, hvad arbejdstiden er, og at spisepausen indgår i arbejdstiden. Det gennemsyrrer organisationen, at arbejdet kommer først.

Spisepause er noget, man holder, når der er tid, og det er bare ærgerligt, hvis man bliver tilkaldt under pausen, eller det helt glipper at få holdt pause – begge dele er ikke spor usædvanligt, og ofte bliver der spist ved pc'en eller i forbindelse med et møde eller i en bil på vej til eller fra optagelse. Der er en normtid og et tidsregistreringssystem, hvori medarbejderne anfører, hvornår de møder, og hvornår de forlader arbejdet. Nyhedsformidling sætter sit præg på arbejdet. Der arbejdes døgnet rundt hos DR. Når man er på arbejde, skal man være til rådighed. DR ønsker at være først med ”breaking news” på alle platforme.

Værdien af betalt spisepause er i Lønkommissionens Redegørelse (2010) s. 75f beregnet til 7,25 %. Det er herved lagt til grund, at medarbejdere uden betalt spisepause præsterer 37 timer om ugen, medarbejdere med betalt spisepause præsterer 34,5 timer om ugen, dvs. 6,75 % mindre. Det svarer til, at medarbejdere med betalt spisepause får 7,25 % mere pr. præsteret time.

Henriette Frandsen-Melau har forklaret, at DR skønnede, at de ville kunne opnå en besparelse på 45 mio. kr. årligt ved at inddrage den betalte spisepause. Afskaffelse af den betalte spisepause for alle medarbejdergrupper i DR ville give 90 mio. kr. om året. Beløbet måtte imidlertid korrigeres med 10 mio. kr., fordi det var en overenskomstbaseret rettighed på HK-området. Og dertil kom, at de af hensyn til

produktionsforholdene nok måtte regne med en effektiv arbejdstid på mindre end 37 timer for en del medarbejdere.

4.4. Overenskomstpraksis for journalister i mediebranchen

Claus Iwersen, der er forhandlingschef i Dansk Journalistforbund, har forklaret, at det altid har været et grundvilkår for journalister, at de skal være på, når nyheden opstår. Journalister er på arbejde, fra de kommer, til de går – pauser tager man, når og hvis der er tid. Journalistforbundets fællesoverenskomst med Danske Mediers Arbejdsgiverforening indeholder en arbejdstidsbestemmelse om 37 timer pr. uge, og det har altid omfattet ret til en spisepause, når det kan passes ind. Når ikke andet er udtrykkeligt aftalt, omfatter arbejdstid i kollektive overenskomster på journalistområdet en ret til en betalt spisepause. Det gælder for de fremlagte overenskomster for journalister på TV2, Foreningen af TV2-regioner, Berlingske, B.T., Urban, Berlingske Nyhedsmagasin, Weekendavisen, Politiken, Ekstra Bladet, Jyllands-Posten, Kristeligt Dagblad, Dagbladenes Bureau, ”24timer”, Ritzaus Bureau, Information og Aller Media A/S, hvori der er fastsat en arbejdstid, men ikke står noget om spisepause. I enkelte overenskomster er der truffet særskilt aftale om frokostpause, således i Journalistforbundets overenskomst med Egmont Publishing, hvori det hedder, at den ”effektive ugentlige arbejdstid er 37 timer (ekskl. frokost)”. Tilsvarende er der på Benjamin Media indgået en lokalaftale, hvorefter arbejdstiden er ”37 timer ugentlig eksklusiv en ½ times daglig frokostpause”. I 2015 var der en faglig voldgiftssag mellem Dansk Journalistforbund og Børsen om Børsens opsigelse af de redaktionelle medarbejders ret til en halv times betalt frokostpause. Dansk Journalistforbund vandt sagen, idet der eksisterede et protokollat, hvoraf fremgik, at Børsen på et tidligere tidspunkt havde erkendt, at den i overenskomsten gældende ugentlige arbejdstid var inklusive en halv times daglig frokostpause i overensstemmelse med, hvad der altid havde været praktiseret hos Børsen.

4.5. DR's opsigelse af retten til betalt frokostpause

I brev af 22. januar 2015 til Dansk Journalistforbund hedder det:

”Opsigelse af kutyme

DR henviser til den dialog, der har været i DR om opsigelse af kutymen om betalt frokost.

Dialogen har været med tillidsrepræsentanter for alle DR's overenskomstmodparter, dog ikke repræsentanter fra HK/STAT, fordi den betalte frokost på dette overenskomstmråde er en del af parternes overenskomst.

DR har forsøgt at få dialog med vores tillidsrepræsentanter om alternative besparelser, så vi kunne få afklaret, om vi kunne finde andre veje til at nå de sparekrav, som det seneste medieforlig har underlagt DR, og om vi dermed kunne undgå at opsi den nævnte kutyme til bortfald.

Dette har tillidsrepræsentanterne afvist at medvirke til, blandt andet med henvisning til at kutymen skulle være overenskomstudfyldende og derfor slet ikke skulle kunne opsiges til bortfald.

Det er DR uenig i, idet DR mener sig berettiget til at opsi kutymen med 3 måneders varsel til bortfald.

Årsagen er, at kutymen fraviger overenskomstens – og den almindelige arbejdsretlige – forudsætning om effektiv arbejdstid.

DR ønsker imidlertid stadig tid og mulighed til at afsøge alternative besparelsesmuligheder med tillidsrepræsentanterne, og DR har derfor brug for en afklaring af denne juridiske uenighed.

DR opsi derfor hermed den nævnte kutyme til bortfald ved overenskomsternes udløbstidspunkt den 1. juni 2017.

DR vil desuden på et senere tidspunkt foretage individuel opsigelse af kutymen overfor hver enkelt medarbejder til samme dato.
...”

Tilsvarende breve er sendt til de øvrige organisationer.

5. Parternes hovedsynspunkter

5.1. DR's synspunkter

Det er DR's opfattelse, at sagerne angår et generelt juridisk problem og skal afgøres i overensstemmelse med det almindelige arbejdsretlige udgangspunkt, hvorefter arbejdsgiveren kan kræve, at arbejdstiden udnyttes effektivt. I samtlige overenskomster indgået af DR med de indklagede organisationer er det angivet, at den

ugentlige arbejdstid er 37 timer. DR har derfor efter overenskomsterne krav på 37 timers effektivt arbejde om ugen.

Det fremgår ikke af nogen af de indklagede organisationers overenskomster, at medarbejderne har ret til at afholde en spisepause med løn, således som det for eksempel fremgår af overenskomsten mellem DR og HK/Stat. De indklagede organisationers overenskomster må derfor som udgangspunkt indebære, at arbejdstiden skal være effektiv.

DR kan i overensstemmelse med ledelsesretten og almindelige arbejdsretlige principper kræve, at arbejdstiden er effektiv. DR kan give afkald på retten til at råde over medarbejderne i en betalt frokostpause og pålægge medarbejderne at afholde en spisepause af mindst en halv times varighed pr. arbejdsdag, således at spisepausen betragtes som fritid. Dette vil i praksis betyde, at medarbejderne ikke skal stå til rådighed for DR i spisepausen i større omfang, end de skal i deres øvrige fritid. For hovedparten af medarbejderne indebærer dette, at rådighedsforpligtelsen falder bort.

Den historiske baggrund for arbejdstidsbestemmelserne i overenskomsterne kan ikke afgørende rykke ved DR's ret til at pålægge medarbejderne at afholde en daglig spisepause af mindst en halv times varighed, som ikke indgår i arbejdstiden. Dette understreges af, at overenskomsterne er fornyet adskillige gange i flere årtier, uden at der er indskrevet noget som helst i overenskomsterne om, at medarbejderne skulle have ret til en lønnet spisepause.

Dertil kommer, at DR's arbejdstidsregler, herunder arbejdstidsbestemmelserne i de nugældende overenskomster historisk udspringer af arbejdstidsreglerne gældende for statstjenestemænd. Disse regler tillægger arbejdsgiveren en ret til at pålægge medarbejderne at afholde en halv times ulønnet spisepause om dagen. Dette er tydeligt kommet til udtryk i Sparekommissionens betænkning af 21. februar 1921, hvori det er anført, at "det vil være rigtigt, at den Spisepause, som i en samlet Tjeneste maa indrømmes Tjenestemændene, om muligt gives en saadan Varighed, at den ikke medregnes i Tjenestetiden."

De indklagede organisationer er ikke fremkommet med oplysninger, der bevirker, at der skal ses bort fra det almindelige arbejdsretlige udgangspunkt om, at DR kan forlange, at arbejdstiden skal være effektiv.

DR har igennem en årrække tilrettelagt arbejdet på en sådan måde, at medarbejderne har stået til rådighed for DR i en betalt spisepause af indtil en halv times varighed. Denne rådighedsforpligtelse har medført, at medarbejderne er blevet aflønnet i spisepausen i overensstemmelse med det historiske udgangspunkt i statstjenestemandesreglerne herom og i overensstemmelse med det almindelige arbejdsretlige udgangspunkt om, at medarbejdere ikke har pligt til at stå til rådighed i ulønnede pauser.

Det forhold, at medarbejderne er blevet aflønnet i spisepausen i en årrække, har med tiden udviklet sig til en kutyme, hvilket DR anerkender. En kutymbaseret ret til at afholde pause med rådighedsforpligtelse og deraf følgende løn fraviger imidlertid overenskomsternes og det almindelige arbejdsretlige udgangspunkt om, at arbejdstiden tilrettelægges af arbejdsgiveren, der således kan undlade at pålægge medarbejderne en rådighedsforpligtelse i spisepausen. Kutymen fraviger derved overenskomsternes regler om, at arbejdstiden skal være effektiv.

Det er almindeligt antaget, at en kutyme, der fraviger en overenskomst, kan opsiges uafhængigt af overenskomsten med tre måneders varsel – eventuelt til bortfald samtidig med overenskomstens udløb.

Sagerne skal afgøres helt som GiroBank-sagen, der blev afgjort ved faglig voldgiftskendelse af 7. september 1992. Der var tale om en sag mellem Statsansattes Kartel og GiroBank om afskaffelse af den betalte frokostpause for medarbejdere omfattet af parternes overenskomst om løn- og ansættelsesvilkår for medarbejdere ansat i GiroBank. Voldgiftsretten anså retten til betalt frokostpause for at være kutymbaseret, og banken kunne opsige kutymen med tre måneders varsel til bortfald ved udløbet af en overenskomstperiode uafhængigt af overenskomstens skæbne.

Ved brev af 22. januar 2015 opsagde DR over for alle de indklagede organisationer kutymen om den lønnede spisepause med tre måneders varsel til udløb den 1. juni 2017, hvilket er samme dato som overenskomsternes udløbsdato. Dette varsel må anses for særdeles passende, og derfor skal organisationerne anerkende, at kutymen om den lønnede spisepause bortfalder pr. 1. juni 2017.

5.2. Organisationernes hovedsynspunkter

De indklagede organisationer mener, at medarbejdernes ret til en daglig spisepause er en integreret del af overenskomsterne og derfor ikke kan opsiges til selvstændigt bortfald. Arbejdstid i DR er efter overenskomsterne tiden, fra medarbejderne møder, til de går hjem – og således, at indtil en halv times spisepause, hvor medarbejderen er til rådighed for DR, indgår i arbejdstiden efter overenskomsterne.

Medarbejderne i DR har altid haft ret til betalt spisepause, og DR og de faglige organisationer har altid handlet, som om retten til den daglige spisepause var en del af overenskomsterne.

Allerede i 1965 udtalte DR's daværende økonomidirektør under et møde med Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund, at den dagældende månedlige arbejdsnorm ikke var effektiv, idet frokosten indgik i arbejdstiden. En daværende afdelingschef i DR udtalte, at den effektive timeløn af samme grund var højere i DR end i andre offentlige virksomheder.

DR har i flere tilfælde opsagt samtlige lokalaftaler og kutymer til ophør sammen med overenskomsterne. Efter overenskomstfornyelserne er medarbejderne fortsat med at afholde daglige spisepauser som hidtil, hvilket i sig selv taler afgørende imod, at retten til en daglig spisepause i den lønnede arbejdstid skulle bero på en kutyme og ikke følge af overenskomsterne.

DR har under flere overenskomstforhandlinger udarbejdet oversigter over lokalaftaler og kutymer. Spisepauser er ikke nævnt i nogen af disse oversigter, selv om der er tale

om en rettighed af en betydelig værdi. Dette taler afgørende imod, at DR har anset spisepauser for at være en kutyme.

Overenskomsternes arbejdstidsbestemmelser har været genstand for mange forhandlinger og er blevet ændret talrige gange i løbet af årene, hvorunder arbejdstiden er blevet nedsat flere gange. Parterne har på intet tidspunkt i forbindelse med forhandlingerne berørt spørgsmålet om spisepausen.

DR har heller ikke i sine vejledninger og retningslinjer til medarbejderne på noget tidspunkt forholdt sig til den betalte spisepause på nogen anden måde end, at arbejdstidsreglerne konsekvent har været beskrevet og praktiseret således, at arbejdstiden indeholdt en daglig betalt spisepause.

Ledelsesretten giver ikke hjemmel til enhver omlægning eller tilrettelæggelse af arbejdstiden, idet ledelsesretten begrænses af de aftaler, som parterne har indgået, og af parternes fælles forståelse af aftalegrundlaget.

Retten til betalt spisepause udspringer i øvrigt af de særlige arbejdsforhold, der er karakteristiske for en medievirksomhed som DR og generelt for journalistisk arbejde, hvor spisepauserne må afholdes, når de kan indpasses i forhold til den igangværende udsendelsesproduktion.

I 1987 blev der i HK's overenskomst med DR indført en bestemmelse om ret til betalt spisepause af indtil en halv times varighed. HK betalte ikke noget for at få indføjet bestemmelsen. Der var alene tale om en præcisering af en rettighed, som allerede fulgte af overenskomsten. Dette er også årsagen til, at de indklagede organisationer ikke har fundet anledning til at stille krav om indførelse af en tilsvarende bestemmelse i deres overenskomster.

GiroBank-sagen er uden betydning for de foreliggende sager. Opmanden bemærkede udtrykkeligt i kendelsen, ”at klagerne ikke for voldgiftsretten har støttet kravet om opretholdelse af den betalte spisepause på en fortolkning af overenskomsten”.

Det savner i øvrigt mening at kategorisere retten til betalt spisepause som en overenskomstfravigende kutyme, idet medarbejderne har afholdt spisepause også forud for parternes indgåelse af de første overenskomster.

Såfremt retten til betalt spisepause er udtryk for en kutyme, er der tale om en så integreret og udfyldende del af overenskomsternes bestemmelser om arbejdstid, at der foreligger en retligt bindende kutyme, der udfylder overenskomsterne, og som derfor ikke kan opsiges til selvstændigt bortfald, men kun sammen med overenskomsterne og efter de regler, der gælder for at bringe overenskomsterne til ophør.

6. Voldgiftsrettens begrundelse og resultat

Sagerne angår den ret, som DR's medarbejdere hidtil har haft til i arbejdstiden at holde en spisepause på indtil en halv time, hvor de skal være til rådighed for DR. Det er ubestridt, at medarbejderne har haft denne ret i hvert fald siden 1950'erne og meget muligt fra DR's start i 1925.

Det er et hovedspørgsmål i de foreliggende sager, om arbejdstidsbestemmelserne i de kollektive overenskomster, som DR har indgået med de indklagede fagforeninger, skal forstås således, at den angivne arbejdstid omfatter indtil en halv times spisepause, hvor medarbejderne skal være til rådighed for DR.

Samtlige overenskomster indeholder en bestemmelse om en ugentlig arbejdstid på 37 timer. I de fleste står der, at arbejdstiden "normalt" er 37 timer ugentlig. I de to AC-overenskomster siges, at arbejdstiden er "gennemsnitlig" 37 timer pr. uge. I Medieforbundets "navneoverenskomst" er det angivet, at den "gennemsnitlige" ugentlige arbejdstid udgør 37 timer.

Hertil er i samtlige overenskomster, bortset fra Medieforbundets "navneoverenskomst", knyttet en bestemmelse om, at det månedlige antal arbejdstimer svarer til 7,4 timer ganget med antallet af dage i måneden fratrukket lørdage og søndage samt helligdage og juleaftensdag, når disse dage falder på ugens

fem første dage (3F-overenskomsterne medtager blandt de dage, der skal fratrækkes, yderligere grundlovsdag).

Der er således ikke i ordlyden af overenskomsternes arbejdstidsbestemmelser nogen udtrykkelig angivelse af, at arbejdstiden omfatter indtil en halv times spisepause, hvor medarbejderne skal stå til rådighed for DR. Omvendt kan det ikke fra ordlyden sluttes, at overenskomsternes arbejdstidsbestemmelser ikke omfatter en halv times spisepause, hvor medarbejderne skal stå til rådighed for DR – ordlyden er rummelig nok til at kunne omfatte en sådan spisepause.

Metals arbejdstidsbestemmelse indledes med en bestemmelse om, at der ved arbejdstid forstås ”tiden mellem mødetidspunkt på det beordrede mødested og det tidspunkt, hvor medarbejderen atter kan forlade dette”.

Denne definition på arbejdstid, som efter sin ordlyd også omfatter pauser på arbejdsstedet, er videreført fra Danmarks Radios særlige arbejdstidsregler for månedslønnet personale fra 1964 og indgik i de fælles arbejdstidsregler i Danmarks Radio, indtil der fra midten af 1990’erne alene er arbejdstidsbestemmelser i overenskomsterne.

Definitionen fra 1964 er bemærkelsesværdig, fordi den adskiller sig fra den tilsvarende definition af tjenestetid for tjenestemænd på det statslige område ved ikke at medtage noget om hvilepauser. Det er nærliggende at forstå dette som en bevidst udeladelse, fordi medarbejderne i DR i forvejen som en del af arbejdstiden havde ret til en spisepause på indtil en halv time, hvor medarbejderne skulle stå til rådighed for DR. En sådan forståelse er også i god overensstemmelse med, hvad der gennem alle årene må anses for at have været og stadig er et grundlæggende arbejdsvilkår i DR, nemlig at medarbejderne er på arbejde, fra de møder, til de slutter – spisepause er noget, man tager, når der er tid, og arbejdet går forud. Hertil kommer, at DR’s ledelse under overenskomstforhandlinger med Metal i 1965 udtrykkeligt udtalte, at frokosten indgik i arbejdstiden. Forståelsen stemmer endvidere bedst med DR’s ønske om fælles arbejdstidsregler på tværs af fag og overenskomster og det bagvedliggende ønske om

fleksibilitet og mulighed for øjeblikkeligt at kunne råde over medarbejderne med henblik på optimal opfyldelse af DR's særlige opgaver.

Det er på denne baggrund opmændenes bedømmelse, at der i 1964 har været en fælles forståelse af definitionen af arbejdstid i arbejdstidsreglerne, hvorefter arbejdstiden omfattede den spisepause på indtil en halv time, som medarbejderne i forvejen havde ret til at tage, når der var tid til det, og hvorunder de skulle være til rådighed for DR.

Denne definition af arbejdstid var en del af arbejdstidsreglerne i hele perioden fra 1964 til 1990'erne. Der er under sagerne ikke fremkommet noget, som giver støtte for, at den fælles forståelse i perioden skulle være blevet en anden. Der er endvidere ikke fremkommet noget, som giver støtte for, at parterne med den manglende videreførelse af de fælles arbejdstidsregler og de medtagne arbejdstidsregler i overenskomsterne skulle have tilsigtet en ændring, hvad spisepausen angår. Den hidtidige ordning, hvorefter spisepausen blev anset for en del af arbejdstiden, fortsatte da også uforandret. Spisepausens fortsatte eksistens eller retlige grundlag ses ikke på noget tidspunkt at være rejst som et tema ved en overenskomstforhandling i alle de mange år, hvor DR har haft spisepauseordningen.

Opmændene finder herefter, at definitionen af arbejdstid i Metal-overenskomsten må forstås således, at arbejdstid under overenskomsten omfatter indtil en halv times spisepause, hvor medarbejderne står til rådighed for DR.

De fælles arbejdstidsregler og den deri optagne definition på arbejdstid har været en del af overenskomstgrundlaget mellem på den ene side DR og på den anden side Metal, Medieforbundet i DR, 3F København, 3F Industrigruppen og Malernes Fagforening i Storkøbenhavn. I modsætning til, hvad der er tilfældet for Metals vedkommende, er de fælles arbejdstidsreglers definition på arbejdstid ikke kommet med over i DR's overenskomster med Medieforbundet, 3F København, 3F Industri og Malernes Fagforening i Storkøbenhavn. Der er imidlertid ikke under sagerne fremkommet noget, som støtter, at dette skulle være udtryk for, at overenskomstparterne dermed skulle have tilsigtet en anden forståelse af arbejdstid

end den hidtidige. Tværtimod henviste DR's ledelse under overenskomstforhandlinger med Medieforbundet i 2004 udtrykkeligt til ordningen med betalt spisepause. Hertil kommer, at det har formodningen mod sig, at en ændring af arbejdstiden, hvorefter medarbejderne for samme løn skal være 2½ time mere hjemmefra, og som har en økonomisk værdi, som Lønkommissionen har beregnet til 7,25 % af lønnen, skulle være sket uden, at spørgsmålet ses forhandlet på en måde, så ændringen kan dokumenteres.

Det er på denne baggrund opmændenes bedømmelse, at arbejdstidsbestemmelserne i DR's overenskomster med Medieforbundet, 3F København, 3F Industri og Malernes Fagforening i Storkøbenhavn har videreført overenskomstparternes fælles forståelse af arbejdstid fra Danmarks Radios fælles arbejdstidsregler.

Dansk Journalistforbund var ikke part i DR's fælles arbejdstidsregler. Efter bevisførelsen må det imidlertid lægges til grund, at de fælles arbejdstidsregler havde som et hovedformål at opnå ensartethed på tværs af faggrupper og overenskomster. Det lægges derfor til grund, at arbejdstidsreglerne skulle bygge bro til journalisterne, hvis arbejdsvilkår og arbejdstidsforhold derfor må antages at have været sådan, at de tilgodeså den med de fælles arbejdstidsregler tilstræbte fleksibilitet og mulighed for øjeblikkeligt at kunne råde over medarbejderne med henblik på optimal opfyldelse af DR's særlige opgaver. Det bemærkes herved, at 1961- og 1963-journalistoverenskomstens henvisning til arbejdstidsreglerne for tjenestemænd ikke ændrede ved den ret, journalisterne i forvejen havde til at holde spisepause i indtil en halv time, hvor de skulle være til rådighed for DR. Henvisning til tjenestemandreglerne udgik af journalistoverenskomsten i 1965 – året efter, at DR havde fået de fælles arbejdstidsregler.

På denne baggrund – og under hensyn til det, der er forklaret om journalisters arbejdsforhold, vilkårene i mediebranchen og overenskomstpraksis på området – finder opmændene, at både DR og Journalistforbundet må antages at have forstået journalistoverenskomstens arbejdstidsbestemmelse siden 1965 i overensstemmelse med den måde, hvorpå journalistgruppen har været aflønnet i DR, nemlig fra

fremmøde til hjemgang med mulighed for at tage en spisepause af indtil en halv time, hvor de er til rådighed for DR. Der er intet belæg for, at DR forud for disse sagers opståen har anset den betalte spisepause for ikke at være en del af overenskomstgrundlaget, men en herfra adskilt ret – en kutyme, som DR skulle have ret til ensidigt at bringe til særskilt ophør med passende varsel.

Hvad AC-overenskomsterne angår, må det efter, hvad der er oplyst om baggrunden for indgåelsen af disse overenskomster med virkning fra 1993, lægges til grund, at den aftalte arbejdstidsregulering svarer til journalist-overenskomstens. Det er således også en del af disse overenskomster, at arbejdstiden omfatter en spisepause på indtil en halv time, hvor medarbejderne skal være til rådighed for DR.

Essensen er, at arbejdstid i DR på tværs af fagområder og overenskomster altid har været forstået og praktiseret således, at medarbejderne er på arbejde, fra de møder ind, til de slutter, og i arbejdstiden har ret til en spisepause på indtil en halv time, hvor de står til rådighed for DR. Denne forståelse må anses for at være en del af det aftalte overenskomstgrundlag mellem DR og de indklagede fagforeninger. DR kan derfor kun bringe retten til en betalt spisepause til ophør sammen med overenskomsterne.

Der gives herefter i det hele de indklagede fagforeninger medhold.

Thi bestemmes:

Dansk Journalistforbund, DJØF, Dansk Magisterforening, Ingeniørforeningen, IDA, Den Danske Dyr lægeforening, Bibliotekarforbundet, Forbundet Kommunikation og Sprog, Dansk Psykolog Forening, Forbundet Arkitekter og Designere (tidl. Ansatte Arkitekters Råd) og Jordbrugsakademikerne, JA, Medieforbundet i DR, Dansk Metalarbejderforbund, 3F København, 3F Industrigruppen og Malernes Fagforening i Storkøbenhavn frifindes.

DR skal anerkende, at § 9 i overenskomsten mellem DR og Dansk Journalistforbund skal forstås således, at den deri angivne arbejdstid inkluderer en daglig lønnet spisepause af indtil en halv times varighed.

DR skal anerkende, at retten til en daglig spisepause med løn indgår som en integreret del af overenskomsten mellem DR og DJØF, Dansk Magisterforening, Ingeniørforeningen, IDA, Den Danske Dyrlegeforening, Bibliotekarforbundet, Forbundet Kommunikation og Sprog, Dansk Psykolog Forening, Forbundet Arkitekter og Designere (tidl. Ansatte Arkitekters Råd) og Jordbrugsakademikerne, JA, og derfor kun kan bringes til ophør sammen med overenskomsten og efter de regler, der gælder for at bringe overenskomsten til ophør.

DR skal anerkende, at § 9 i den mellem DR og Medieforbundet i DR i 2014 indgåede overenskomst benævnt ”Overenskomsten mellem DR og Medieforbundet i DR for IT-medarbejdere”, § 6 i den mellem DR og Medieforbundet i DR i 2014 indgåede overenskomst benævnt ”Overenskomsten mellem DR og MDR for de i bilag 1 nævnte medarbejdere”, og § 13 i den mellem DR og Medieforbundet i DR i 2014 indgåede overenskomst benævnt ”Overenskomsten mellem DR og Medieforbundet i DR” skal forstås således, at de af de respektive overenskomster omfattede lønmodtagere er berettiget til inden for et tidsrum, der henregnes til deres arbejdstid, at holde en daglig spisepause af indtil en halv times varighed på tjenestestedet og med en forpligtelse til at stå til rådighed for arbejdsgiver i samme tidsrum, og at en sådan forståelse er en integreret del af overenskomsten, der alene kan bringes til ophør sammen med overenskomsten og efter de regler, der i øvrigt gælder for at bringe overenskomsten til ophør.

DR skal anerkende, at retten til en daglig spisepause med løn indgår som en integreret del af overenskomsten mellem DR og Dansk Metalarbejderforbund og derfor kun kan bringes til ophør sammen med overenskomsten og efter de regler, der gælder for at bringe overenskomsten til ophør.

DR skal anerkende, at retten til en daglig spisepause med løn indgår som en integreret del af overenskomsten mellem DR og 3F København og derfor kun kan bringes til ophør sammen med overenskomsten og efter de regler, der gælder for at bringe overenskomsten til ophør.

DR skal anerkende, at retten til en daglig spisepause med løn indgår som en integreret del af overenskomsten mellem DR og 3F Industrigruppen og Malernes Fagforening i Storkøbenhavn og derfor kun kan bringes til ophør sammen med overenskomsten og efter de regler, der gælder for at bringe overenskomsten til ophør.

Hver part bærer egne omkostninger ved sagens behandling. DR skal betale halvdelen af udgiften til opmændene. De indklagede organisationer skal tilsammen betale den anden halvdel af udgiften til opmændene.

Børge Dahl

Thomas Rørdam

Lene Pagter Kristensen

Til bekræftelse:

Børge Dahl
(sign.)